

Feiten en cijfers 2008

van de Nederlandse Agri-sector

Feiten en Cijfers
van de Nederlandse Agrosector
2008

Inleiding

Wie aan Nederland denkt, denkt vaak ook aan bloembollen, kaas en eieren. En inderdaad, de agrosector is één van de belangrijkste pijlers van de Nederlandse economie. Bloemen, vlees en vleesproducten, groenten en fruit, bier, kaas en andere zuivelproducten, chocolade, zetmeelderivaten en zaden zijn producten die in grote hoeveelheden in Nederland worden geproduceerd en (internationaal) worden verhandeld. Voor het overheidsbeleid voor deze belangrijke sector is het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) primair verantwoordelijk. Het ministerie heeft te maken met ingrijpende maatschappelijke veranderingen, zoals de toegenomen aandacht voor voedsel en voedselveiligheid, dierenwelzijn, het gebruik van de groene ruimte en de gewijzigde opvattingen over de rol en betekenis van de landbouw in de samenleving. Binnen het ministerie is de directie Industrie en Handel de gesprekspartner van de agribusiness, de agrarische handels- en dienstensectoren, de toeleveringssector en de non-food agro-industrie. Met het oog op de gewenste bijdrage van de agrosector aan de Nederlandse economie en werkgelegenheid richt de directie zich op het bevorderen van een duurzame, vitale en internationaal concurrerende agribusiness.

In deze brochure wordt inzicht gegeven in de feitelijke ontwikkelingen van de Nederlandse agrosector.

De gegevens zijn verzameld door het LEI, onderdeel van Wageningen Universiteit en Research Centrum (Wageningen UR). Er is gebruik gemaakt van het meest recente cijfermateriaal dat op het moment van afsluiting van het manuscript beschikbaar was. Door de grote verscheidenheid aan gebruikte bronnen was niet al het cijfermateriaal gelijktijdig beschikbaar. Hierdoor kunnen de jaartallen in de tekst en in de tabellen enigszins uiteenlopen. Doordat de diverse bronnen soms verschillende definities gebruiken geven de cijfers in enkele gevallen (kleine) verschillen te zien. We vragen hiervoor uw begrip.

De brochure is als volgt ingedeeld:

Hoofdstuk 1 geeft een beeld van Nederland en zijn bevolking, alsmede de bestuurlijke kant van het geheel. Het hoofdstuk sluit af met een korte beschouwing over de economie.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de handelsstromen van en naar Nederland; van de producten die worden geëxporteerd en geïmporteerd en van de belangrijkste handelspartners.

Hoofdstuk 3 schetst een beeld van de ontwikkelingen in het agrocomplex. De primaire landbouw in Nederland, de visserij, de voedings- en genotmiddelenindustrie, de detailhandel, de groothandel en agrologistiek komen hier aan bod.

Hoofdstuk 4 geeft inzicht in de structuur van het onderzoek en het onderwijs met betrekking tot de agrofoodketen.

Hoofdstuk 5 behandelt in kort bestek het overheidsbeleid voor de agrosector.

Hoofdstuk 6 tenslotte geeft een overzicht van enkele andere interessante feiten over Nederland met als bijlage de websites van de relevante instellingen met betrekking tot deze brochure.

Drs R.P.J. Bol
Directeur Industrie en Handel

Inhoud

1	Nederland	7
	<i>Land en bevolking</i>	7
	<i>Politiek en bestuur</i>	8
	<i>Economie</i>	9
	<i>Betekenis van de agrosector</i>	10
	<i>Consumptiepatroon Nederlandse huishoudens</i>	10
2	Agrarische handel	13
	<i>Ontwikkeling</i>	13
	<i>Samenstelling</i>	16
	<i>Handelspartners</i>	16
3	Ontwikkelingen in de agrosector	21
	<i>Ontwikkelingen land- en tuinbouwbedrijven</i>	21
	<i>Visserij</i>	26
	<i>Voedings- en genotmiddelenindustrie</i>	28
	<i>Groothandel en agrologistiek</i>	32
	<i>Detailhandel en horeca (foodservice)</i>	34
4	Onderzoek en onderwijs	37
5	Overheidsbeleid	41
	<i>Speerpunten voor het overheidsbeleid voor de agrosector</i>	42
6	Meer interessante feiten over Nederland	45
	Bijlage: websites	46
	Colofon	48

1 Nederland

Land en bevolking

Nederland heeft een oppervlakte van 41.543 km², waarvan 33.756 km² land en 7.787 km² water. Hiermee behoort het tot de kleinere landen van de Europese Unie. Circa 55% van de oppervlakte heeft een landbouwbestemming en bijna 12% betreft bos en open natuurlijk terrein. Op 1 januari 2007 had Nederland bijna 16,4 miljoen inwoners. Bijna een kwart van de totale bevolking is jonger dan 20 jaar. De levensverwachting bij geboorte is voor mannen 77,2 jaar en voor vrouwen 81,6 jaar. De bevolkingsdichtheid, ofwel het aantal inwoners per km² land, bedraagt 484. Daarmee behoort Nederland tot de dichtstbevolkte landen ter wereld. Nederland telt bijna 7,2 miljoen huishoudens, waarvan 2,6 miljoen eenpersoonshuishoudens. Een gemiddeld huishouden bestaat uit 2,24 personen. Van de totale bevolking woont ruim 19% in zeer sterk stedelijke gebieden en bijna 23% in sterk stedelijke gebieden. Ruim een vijfde woont in niet stedelijke gebieden. Nederland telt 458 gemeenten, waarvan 25 met 100.000 inwoners of meer. De hoofdstad van Nederland is Amsterdam met 743.000 inwoners. Rotterdam en Den Haag zijn de op een en twee na grootste steden met respectievelijk 589.000 en 475.000 inwoners. Nederland heeft een multiculturele samenleving. Van de totale bevolking is 3,2 miljoen allochtoon, waarvan 1,7 miljoen niet-westers. Binnen deze groep vormen Turken de meerderheid, gevolgd door Surinamers en Marokkanen. In Nederland is veel druk op de beschikbare ruimte in het landelijk gebied. Een evenwichtige afweging tussen de verschillende functies van het landelijk gebied - zoals landbouw, natuur, bos, bedrijventerreinen, kantoren, wonen, vervoer - is dan ook een politieke opgave.

Politiek en bestuur

Nederland is een constitutionele monarchie. Het staatshoofd is H.M. Koningin Beatrix. Als regeringsvorm heeft Nederland een parlementaire democratie. Het parlement bestaat uit twee kamers: de 150 leden van de Tweede Kamer worden gekozen bij algemeen kiesrecht, de 75 leden van de Eerste Kamer worden indirect gekozen door de leden van Provinciale Staten, de 'parlementen' van de twaalf Nederlandse provincies. Deze twaalf provincies omvatten 458 gemeenten. Amsterdam is de hoofdstad, maar de regering zetelt in Den Haag.

Ten aanzien van de agrosector worden behalve door de rijksoverheid, de provincies en de gemeenten ook semi-overheidsfuncties vervuld door de zogenaamde publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (PBO's). Productschappen zoals het Hoofdproductschap Akkerbouw, het Productschap Tuinbouw, het Productschap Zuivel en de Productschappen Vee, Vlees en Eieren bestrijken zowel de primaire productie als de toelevering, handel en verwerking van de betreffende product-groep.

De besturen van deze organisaties bestaan uit leden die zijn voorgedragen door representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties.

Nederland is altijd een groot voorstander geweest van internationale samenwerking. Zo behoorde het land in de jaren vijftig tot de zes oprichters van de Europese Gemeenschappen, de voorlopers van de huidige Europese Unie, die sinds 1 januari 2007 27 lidstaten telt. Nederland is vanzelfsprekend lid van de Verenigde Naties en verder onder meer van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereld Handelsorganisatie (WTO).

Economie

Nederland kent een gemengde markteconomie. Zowel de private als de publieke sector vervullen hierin een belangrijke rol. De economie is sterk op het buitenland gericht. Nederland behoort tot de welvarendste landen van de wereld. Het is een handelsland bij uitstek en ook de financiële en zakelijke dienstverlening staan op een hoog peil. Het behoort met de Verenigde Staten en Frankrijk tot de drie belangrijkste exporteurs van agrarische producten. Nederland heeft een goede infrastructuur. De haven van Rotterdam behoort wat goederenoverslag betreft tot de top drie van grootste havens ter wereld. Daarmee is Nederland ook een belangrijk transitoland voor allerhande goederen.

De arbeidsproductiviteit in Nederland is hoog en Nederland heeft een goed vestigingsklimaat. Mede hierdoor hebben veel internationale bedrijven zich in Nederland gevestigd. Het Bruto Binnenlands Product (BBP) nam tussen 2000 en 2006 toe van 418 naar ruim 534 miljard euro. Het volume-indexcijfer van het BBP bedroeg in 2006 109,1 (2000=100), tegenover 113,4 voor de EU-27 totaal. Hiermee blijft het volume-indexcijfer van Nederland enigszins achter bij dat van de EU-27 totaal. In 2007 en 2008 echter zal naar verwachting het BBP-volume toenemen met respectievelijk 2,75% en 2,5% en zal daarmee weer gelijke tred houden met de groei van de EU-totaal.

Enkele sociaal-economische kenmerken van Nederland

Oppervlakte 2008	41.543 km ² , waarvan 33.756 km ² land
Inwoners per 1 januari 2007	16,4 miljoen
Beroepsbevolking (2006)	7,5 miljoen
Levensverwachting bij geboorte (2005)	mannen: 77,2 jaar vrouwen: 81,6 jaar
Bruto Binnenlands Product (2006)	534 miljard euro
Inkomen per hoofd (2006)	27.955 euro
Inflatie (2005)	1,1%
Werkloosheid (2005)	5,5 %

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

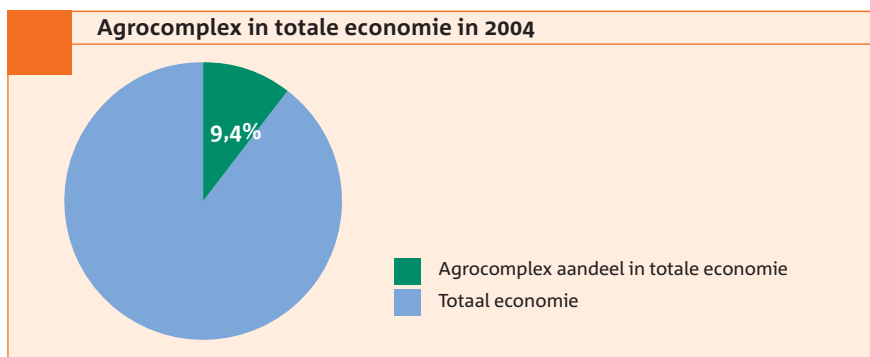
Betekenis van de agrosector

De toegevoegde waarde van het totale Nederlandse agrocomplex had in 2005 een omvang van 41,9 miljard euro. Dat is 9,4% van het nationale totaal. De werkgelegenheid van het totale agrocomplex bedroeg in 2005 665.000 arbeidsjaren.

Het Nederlandse agrocomplex kan worden onderscheiden in een deel dat grondstoffen verwerkt die door de primaire land- en tuinbouw in Nederland zijn voortgebracht, waaronder zuivel en vlees, en een deel dat vooral buitenlandse grondstoffen verwerkt. Het eerste deel, het zogenaamde agrocomplex op basis van binnenlandse grondstoffen, omvat voor wat de toegevoegde waarde betreft ongeveer 5% van de Nederlandse economie. De betekenis voor de nationale werkgelegenheid is iets hoger, bijna 6% (zie tabel). Totaal bedroeg de werkgelegenheid van dit deel van het agrocomplex 377.000 arbeidsjaren, 46.000 arbeidsjaren minder dan in 2001, terwijl de toegevoegde waarde in 2005 bijna 23 miljard euro bedroeg, 0,5 miljard euro hoger dan in 2001 (zie tabel). De toegevoegde waarde van de primaire sector laat een daling zien, terwijl ook de toegevoegde waarde in de distribuerende handel onder druk staat.

Daarentegen neemt de toegevoegde waarde van de verwerking en de toelevering toe.

Naast het deel van het agrocomplex dat waarde toevoegt in de primaire landbouw en door de verwerking van deze Nederlandse grondstoffen, worden ook geïmporteerde grondstoffen verwerkt. Belangrijke producten in dit verband zijn: grondstoffen voor veevoer, granen voor menselijke consumptie, oliehoudende zaden en producten als cacao, koffie en thee. De toegevoegde waarde van dit laatste deel van het complex steeg tussen 2001 en 2005 van 14,8 miljard euro naar 15,7 miljard euro. De werkgelegenheid in het buitenlandse grondstoffendeel van het complex daalde in dezelfde periode met 21.000 arbeidsjaren tot 199.000.

Bron: LEI

Kerncijfers van het Nederlandse agrocomplex, 2001 en 2005

	Toegevoegde waarde (x miljard euro)		Werkgelegenheid (1.000 arbeidsjaren)	
	2001	2005	2001	2005
Agrocomplex ^(a)	40,5	41,9	715	655
<i>Aandeel in nationale totaal</i>	<i>9,4%</i>	<i>9,4%</i>	<i>11,1%</i>	<i>10,3%</i>
Hoveniers, agrarische dienst- verlening en bosbouw	3,6	3,6	71	89
<i>Aandeel in nationaal totaal</i>	<i>0,9%</i>	<i>0,9%</i>	<i>1,1%</i>	<i>1,3 %</i>
Agrocomplex, gebaseerd op basis van buitenlandse grondstoffen:	14,8	15,7	220	199
<i>Aandeel in nationaal totaal</i>	<i>3,4%</i>	<i>3,4%</i>	<i>3,4%</i>	<i>3,0</i>
Verwerking	6,5	7,0	75	65
Toelevering	4,1	4,4	70	66
Distributie	4,2	4,3	75	69
Agrocomplex, gebaseerd op basis van binnenlandse agrarische grondstoffen	22,1	22,6	423	377
<i>Aandeel in nationaal totaal</i>	<i>5,1%</i>	<i>5,1%</i>	<i>6,6%</i>	<i>5,9%</i>
Primaire productie	7,9	7,6	186	170
Verwerking	3,3	4,1	53	44
Toelevering	7,9	8,5	130	122
Distributie	3,0	2,5	54	40

Bron: Agrarische input-outputmodel, CBS, bewerking LEI

Consumptiepatroon Nederlandse huishoudens

Nederland telt 7,2 miljoen huishoudens, waarvan 2,6 miljoen eenpersoonshuishoudens. De gemiddelde huishoudengrootte bedraagt 2,24 personen. De huishoudens geven circa 14% van hun inkomen uit aan voedings- en genotmiddelen, waaronder dranken en tabak. De totale consumptieve bestedingen aan voedings- en genotmiddelen hadden in 2005 een omvang van circa 34 miljard euro. De huishoudens geven het meeste uit aan vlees en vleeswaren (5,1 miljard euro), dranken (5 miljard euro) en tabak (4,2 miljard euro). Aan zuivelproducten en aan aardappelen, groenten en fruit werd in 2005 bijna 4 miljard euro uitgegeven, gevolgd door zoetwaren (3,2 miljard euro), brood, banket, beschuit (2,5 miljard euro) en vis (1,0 miljard euro).

2 Agrarische handel

Ontwikkeling

Net als de Nederlandse economie als geheel heeft de agrarische sector een sterke internationale gerichtheid. Totaal werd in 2006 voor 54,2 miljard euro aan agrarische producten uitgevoerd, dat is 17% van de totale Nederlandse export in dat jaar. De Nederlandse export van agrarische producten is vooral gericht op de EU. Nederland is ook een belangrijke importeur van agrarische producten. In 2006 ging het om een waarde van 30,8 miljard euro, ofwel 11% van de totale Nederlandse invoer.

Nederland is in 2006 de tweede exporteur van agrarische producten ter wereld, na de Verenigde Staten en voor Frankrijk. Nederland exporteerde in dat jaar voor 59,5 miljard US \$ aan agrarische producten, de Verenigde Staten voor 84,3 miljard US \$ en Frankrijk voor 55,7 miljard US \$. De tien belangrijkste exportlanden van agrarische producten namen in 2005 ruim de helft van de totale wereldexport voor hun rekening, die in dat jaar een omvang had van 800 miljard US \$. Het aandeel van Nederland bedroeg in 2005 circa 7%, iets lager dan in 2004 maar bijna 3,5 procentpunt hoger dan in 2000.

< *De haven van Rotterdam*

Wereldexport agrarische producten (x miljard US \$)

	2000	2004	2005
Totaal	494,1	712,3	800,0
Verenigde Staten	65,2	73,4	75,4
Nederland	32,8	52,5	54,0
Frankrijk	36,6	50,5	51,8
Duitsland	26,4	46,2	50,6
Canada	27,6	34,2	35,4
Brazilië	13,8	29,5	33,5
België	18,4	28,7	29,9
Spanje	16,3	28,0	28,8
Italië	16,2	25,6	27,0
China	16,4	24,0	28,5

Bron: ITC/WTO

Samenstelling

De agrarische handel van Nederland kent een veelzijdige samenstelling. De productgroep sierteeltproducten en planten vormt het grootste onderdeel van de agrarische export. In 2006 had de export van deze producten een omvang van ruim 7,9 miljard euro. Dat is bijna 15% van de totale agrarische export in dat jaar.

Vlees en zuivel zijn twee andere productgroepen van betekenis voor de Nederlandse agrarische export. In 2006 werd ter waarde van 5,9 miljard euro aan vlees en vleesproducten uitgevoerd en voor 4,4 miljard euro aan zuivelproducten. Naast export wordt er nog een aanzienlijke hoeveelheid aan agrarische producten ingevoerd. Het grootste aandeel hierin hebben de productgroepen vlees en zuivel.

Agrarische export EU-25, 2006 (inclusief intrahandel)			
	EU-25 (miljard euro)	Aandeel NL (miljard euro)	Aandeel Nederland (%)
Totale agrarische producten waarvan:	320,0	56,5	 17,6
Vlees en vleesbereidingen	31,2	4,9	 15,9
Zuivelproducten en eieren	26,2	4,1	 15,7
Groenten en fruit	41,3	8,2	 19,9
Onbewerkte dierlijke en plantaardige grondstoffen niet eerder genoemd.	18,1	10,3	 56,8
Tabak en tabaksproducten	10,1	3,1	 30,3
Overige producten	193,1	25,8	 13,4

Bron: Eurostat

Agrarische import EU-25, 2006 (inclusief intrahandel)			
	EU-25 (miljard euro)	Aandeel NL (miljard euro)	Aandeel Nederland (%)
Totale agrarische producten waarvan:	329,0	33,3	 10,1
Vlees en vleesbereidingen	29,8	2,4	 8,0
Zuivelproducten en eieren	21,7	2,1	 9,8
Vis en visproducten	28,5	1,7	 6,1
Groenten en fruit	52,2	5,2	 10,0
Koffie, thee, cacao, e.d.	19,6	2,1	 10,7
Overige producten	177,2	19,8	 11,2

Bron: Eurostat

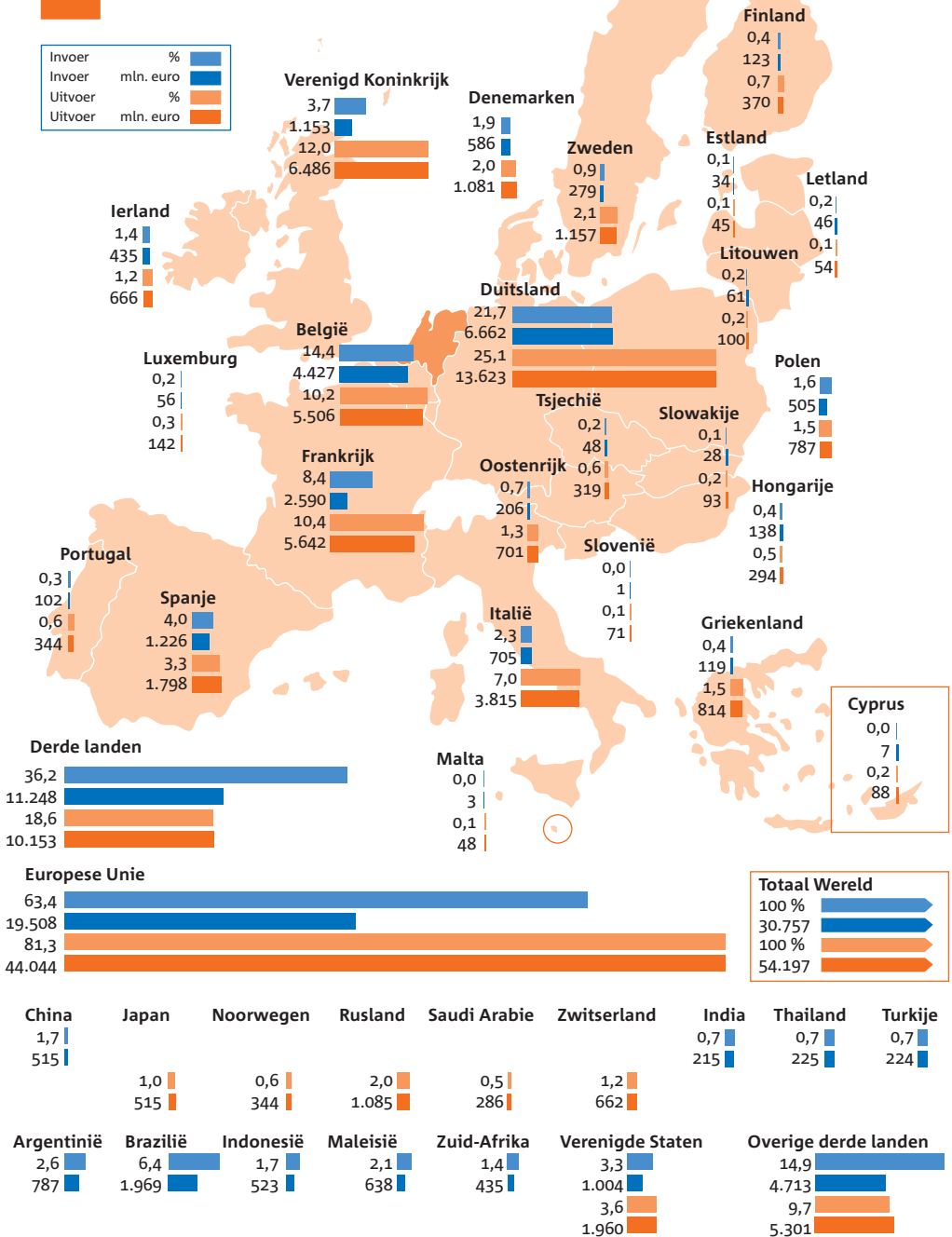

Handelspartners

De export van Nederland is voor meer dan 80% gericht op de EU. Duitsland is van oudsher de belangrijkste handelspartner van Nederland. In 2006 werd voor bijna 14 miljard euro aan agrarische producten naar dat land verhandeld. Dat is ruim een kwart van de totale export van agrarische producten in dat jaar.

Na Duitsland zijn het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België de belangrijkste handelspartners van Nederland.

De Nederlandse in- en uitvoer agrarische producten, 2006

Nederlandse handel met EU-25 (in miljoenen euro)			
	2006		
	Import	Export	
Productgroep	Waarde	Waarde	Productgroep
Zuivel	2.260	3.265	Zuivel
Vlees	2.179	5.465	Vlees
Vis	982	1.878	Vis
Bereidingen van aardappelen, groenten en fruit	941	2.715	Bereidingen van aardappelen, groenten en fruit
Graanbereidingen, zetmeel	1.113	1.843	Graanbereidingen, zetmeel
Fruit, noten en specerijen	958	2.218	Fruit, noten en specerijen
Veevoeders	812	2.490	Veevoeders
Granen, zaden, peulvruchten, aardappelen	1.527	6.686	Sierteeltproducten en planten
Dranken	1.611	3.126	Tabak
Hout, kurk	1.019	3.116	Groenten
Diversen	6.106	11.242	Diversen
Totaal uit EU-25	19.508	44.044	Totaal naar EU-25

Bron: CBS

Nederlandse handel met derde landen (in miljoenen euro)

Import 		2006	Export
Productgroep	Waarde	Waarde	Productgroep
Margarine, vetten, oliën	1.015	218	Margarine, vetten, oliën
Veevoeders	778	388	Veevoeders
Sierteeltproducten en planten	752	1.261	Sierteeltproducten en planten
Bereidingen van aardappelen, groenten en fruit	736	329	Bereidingen van aardappelen, groenten en fruit
Vis	661	452	Vis
Vlees	634	401	Vlees
Koffie, thee, cacao	1.163	793	Koffie, thee, cacao
Hout, kurk	581	808	Graanbereidingen, zetmeel
Fruit, noten en specerijen	2.118	1.307	Dranken
Oliehoudende zaden	946	1.097	Zuivel
		547	Groenten
Diversen	1.864	2.337	Diversen
Totaal uit derde landen	11.248	10.153	Totaal naar derde landen

Bron: CBS

3 Ontwikkelingen in de agrosector

Ontwikkeling land- en tuinbouwbedrijven

De Nederlandse land- en tuinbouw heeft zich de afgelopen decennia gekenmerkt door expansie, intensivering, productiviteitsstijging en bedrijfsvergroting. Het aantal land- en tuinbouwbedrijven bedroeg in 2006 79.435. De grootste groepen vormden de 20.429 bedrijven met melkvee en de 18.369 bedrijven met overige graasdieren, waaronder vleeskoeien, schapen en geiten. Het aantal gespecialiseerde akkerbouwbedrijven, die vooral granen, suikerbieten en aardappelen produceren, bedroeg 12.163. De intensieve veehouderij (varkens of pluimvee) telt 7.091 bedrijven en de opengronds- en glastuinbouw 14.480. Daarnaast zijn er nog 6.903 bedrijven die verschillende productietakken combineren.

Tussen 1990 en 2006 is het aantal land- en tuinbouwbedrijven met ruim een derde verminderd. Deze sterke daling is vooral toe te schrijven aan de afname van het aantal kleine bedrijven. Het aantal grote bedrijven nam daarentegen sterk toe. Zo was het gemiddelde gespecialiseerde bedrijf in de intensieve veehouderij in 2006 ruim twee keer groter dan in 1990 en het gemiddelde vleeskuikenbedrijf zelfs bijna 3,5 keer. Sommige bedrijven hebben een zodanige omvang bereikt dat ze als megabedrijf worden aangeduid. Een megabedrijf komt in dit verband overeen met ongeveer 410 melk- en kalfkoeien, 12.800 vleesvarkens, 186.000 legkippen of 385 hectare akkerbouw. Megabedrijven komen relatief veel voor in de glastuinbouw, waar zich de afgelopen jaren een enorme schaalvergroting heeft voorgedaan. Tussen 1986 en 2006 is de gemiddelde bedrijfsgrootte meer dan verdubbeld. Vijf procent van het aantal bedrijven is groter dan 5 ha en heeft daarmee meer dan een kwart van het areaal glastuinbouw in handen. In de glasgroentesector heeft 10% van de bedrijven een omvang van 5 ha of meer en bijna 40% van het areaal glasgroenten in bezit. Nederland telde in 2006 bijna 1.600 megabedrijven. Dat is twee procent van het totaal aantal land- en tuinbouwbedrijven. Deze megabedrijven hadden in 2006 bijna 22% van de productiecapaciteit in handen, in 2004 was dit nog 17%.

Intensieve veehouderij: aantal bedrijven en dieren, 2006

Bedrijven met:	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal dieren per bedrijf
- Varkens	9.040	11.356.000	1.256
- Pluimvee	2.869	94.335.000	32.881
- Vleeskalveren	3.174	844.000	266

Bron: CBS

Grondgebonden veehouderij: aantal bedrijven en dieren, 2006

Bedrijven met:	Aantal bedrijven 	Aantal dieren 	Aantal dieren per bedrijf
- Melkkoeien	22.300	1.420.000	64
- Vleesstieren en ander rundvee	7.420	1.598.000	215
- Schapen	13.744	1.379.000	100
- Geiten	4.237	310.000	73
- Paarden	16.944	128.000	8

Bron: CBS

Glastuinbouwbedrijven en champignonteeltbedrijven naar type, 2006

	Aantal bedrijven 	Oppervlakte	Gemiddeld per bedrijf
Glastuinbouwbedrijven:			
- Glasgroenten	1.660	2.988 hectare glas	1,8 hectare glas
- Snijbloemen	2.410	3.374 hectare glas	1,4 hectare glas
- Potplanten	1.130	1.356 hectare glas	1,2 hectare glas
Champignonteeltbedrijven	283	764.100 m ²	2.700 m ²

Bron: CBS

Opengrondstuinbouwbedrijven naar type, 2006

	Aantal bedrijven 	Oppervlakte (ha)	Gemiddeld per bedrijf (ha)
Opengrondstuinbouw:			
- Opengrondsgroenten (excl. uien)	3.619	26.329	7
- Fruit	2.367	17.606	7
- Bloembollen	2.137	23.515	11
- Boomkwekerij	3.511	14.068	4

Bron: CBS

Bedrijven met akkerbouwgewassen, 2006

Bedrijven met akkerbouwgewassen:	Aantal bedrijven 	Oppervlakte	Gemiddeld per bedrijf
- Granen	17.939	220.898	12
- Peulvruchten	635	2.715	4
- Handelsgewassen	1.873	11.311	6
- Consumptieaardappelen	8.148	106.906	13
- Zetmeelaardappelen	1.980	49.592	25
- Suikerbieten	12.691	82.782	7
- Zaaizuizen	2.914	18.485	6
- Snijmaïs	27.881	218.036	8

Bron: CBS

Cultuurgrond

De totale oppervlakte van Nederland bedraagt ruim 3,7 miljoen hectare. Hiervan is ruim 1,9 miljoen hectare (52%) cultuurgrond. Hiermee bedraagt het aandeel van Nederland in de totale hoeveelheid cultuurgrond van de EU-25 1,2%. Van de cultuurgrond in Nederland wordt 57% aangewend voor de teelt van akker- en tuinbouwgewassen. Ruim 40% is blijvend grasland en circa twee procent bestaat uit blijvende gewassen.

Productiewaarde

De productiewaarde van de land- en tuinbouw in Nederland had in 2006 een omvang van ruim 20 miljard euro. Hiervan had 11,2 miljard euro betrekking op akker- en tuinbouwgewassen en 8,9 miljard euro op veehouderij en veehouderijproducten. Binnen de sector akkerbouw en tuinbouwgewassen hebben bloemen en planten (sierteelt) met 53% veruit het grootste aandeel. Binnen de sector veehouderij en veehouderijproducten is het belang van de melk met een aandeel van 43% het grootst. De productiewaarde van de land- en tuinbouw maakt in Nederland 1,7% uit van het Bruto Nationaal Product. Dat is hoger dan het gemiddelde van de EU-25, dat 1,3% bedraagt.

Productiewaarde land- en tuinbouw, 1995 en 2006 (x miljoen euro)

	1995	2006
Bedrijven met akkerbouwgewassen:		
Totale productiewaarde	19.732	20.094
waarvan:		
Akkerbouw- en tuinbouwgewassen	9.037	11.193
- Granen	239	207
- Aardappelen	828	1.191
- Suikerbieten	331	214
- Industriële gewassen	3	97
- Veevoedergewassen	641	514
- Groenten (vers)	1.886	2.160
- Fruit (vers)	312	487
- Bloemen en planten	4.010	5.889
- Overige akkerbouw- en tuinbouwgewassen	757	436
Veehouderij en veehouderijproducten	9.346	8.901
- Rundvee	1.638	1.682
- Varkens	2.806	2.318
- Paarden	15	19
- Schapen en geiten	101	182
- Pluimvee	644	487
- Andere dieren	11	15
- Melk	3.710	3.785
- Eieren	360	295
- Andere dierproducten	61	117

Bron: CBS

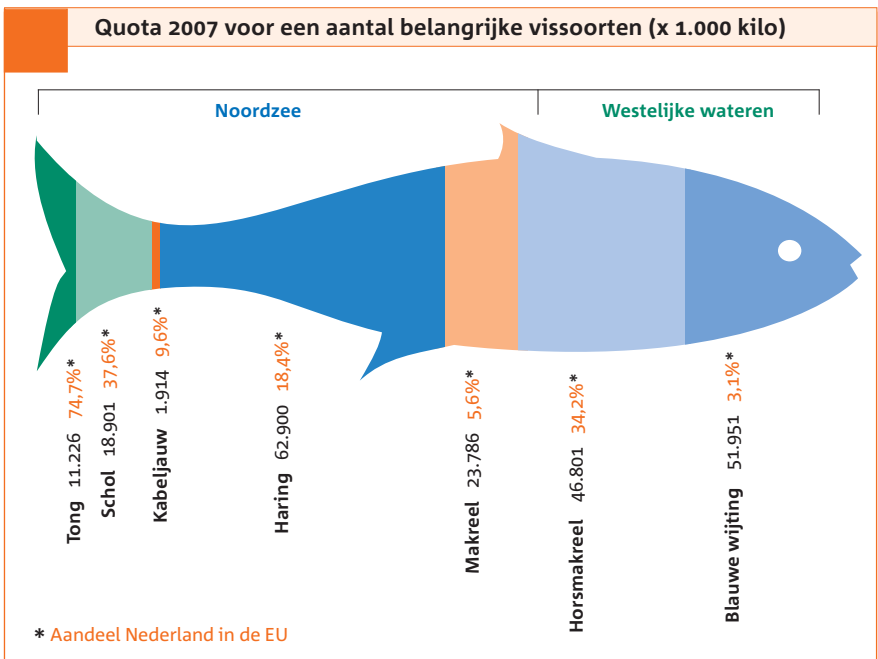
Biologische landbouw

De ontwikkeling van de biologische landbouw in Nederland heeft te maken met een vertraagde groei. In 2006 bedroeg het aandeel van het areaal biologische landbouw in het totale areaal cultuurgrond 2,5%, evenveel als in 2005. Het areaal biologische gewassen bedroeg eind 2005 48.424 ha, bijna 1% minder dan in 2005. Het aantal gecertificeerde land- en tuinbouwbedrijven bedroeg eind 2006 1.362, nagenoeg evenveel als in 2005. Het merendeel (70%) van het areaal biologische gewassen beslaat gras en voedergewassen ten behoeve van de graasdierenveehouderij. Aardappelen, groenten en fruit worden geteeld op 5.865 hectare en granen op 5.168 hectare. Daarnaast is er nog 3.455 hectare braakland, natuurbeheer en sier-teelt.

Binnen de Europese Unie neemt Nederland wat betreft het areaal biologische landbouwgewassen met een aandeel van 2,5% een middenpositie in. Het gemiddelde voor de EU bedraagt circa 3,9%. Italië heeft binnen de EU met ruim 1 miljoen hectare het grootste areaal biologische land- en tuinbouwgewassen, hetgeen overeenkomt met 7% van het totaal aantal hectare cultuurgrond in dat land. Relatief gezien heeft Oostenrijk met een aandeel van ruim 14% het grootste aandeel. Een groot deel van de biologische producten dat Nederland voortbrengt wordt geëxporteerd. Van de biologische vollegrondsgroenten werd in 2006 meer dan de helft van de productie uitgevoerd, vooral naar het Verenigd Koninkrijk en Duitsland en van tomaten zelfs 85%. Ook is de vraag van de Nederlandse consument naar biologische tomaten groot. Omdat biologische tomaten in Nederland niet jaarrond worden geproduceerd is er sprake van een groeiende stroom biologische tomaten uit het buitenland. In 2006 ging het om een hoeveelheid van 1.011 ton, bijna een verdubbeling ten opzichte van het jaar ervoor. Ook de productie van biologische aardappelen vindt voor een belangrijk deel zijn bestemming in het buitenland. In 2006 bedroeg de export circa 5.000 ton. Het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Griekenland waren de belangrijkste afnemers. Daarnaast importeerde Nederland 2.500 ton biologische aardappelen om aan de vraag naar de Nederlandse consument te voldoen. Dit betreffen vooral vroege aardappelen, afkomstig uit Italië, Duitsland, Egypte en Israël.

Visserij

De Nederlandse visserij staat de laatste jaren sterk in de belangstelling, ook bij non-gouvernementele organisaties, die de visserij beschuldigen van overbevissing en verstoring van het ecosysteem. Het vaststellen van de jaarlijks te vangen hoeveelheden vis (Total Allowance Catch-TAC) is een taak voor de Europese Visserijraad. Deze bepaalt uiteindelijk welke hoeveelheden vis elke lidstaat van de EU mag vangen, na advies te hebben ingewonnen bij de ICES, de Internationale Raad voor het Onderzoek der Zee. Terwijl de bijdrage van de visserij aan het binnenlands product beperkt is, heeft Nederland de meest efficiënte visserijvloot van Europa en wellicht van de wereld. Het merendeel van de Europese vangstquota voor tong mag door Nederlandse vissers worden opgevist, terwijl ook een substantieel deel van de TAC voor schol, haring en horsmakreel aan Nederlandse vissers is toegewezen.

Bron: Ministerie van LNV

Eind 2005 telde de Nederlandse vissersvloot 441 vissersschepen, met totaal 2.274 opvarenden. De schepen zijn in een aantal categorieën in te delen, afhankelijk van de soort van visserij die beoefend wordt. Met 342 schepen en 1.470 bemanningsleden is de kottervisserij de belangrijkste tak. Deze schepen zijn voornamelijk actief op de Noordzee. Het betreft vooral familiebedrijven. De laatste decennia is er regelmatig sprake van enige discrepantie tussen de hoeveelheid vis die mag worden gevangen en de vangcapaciteit. De Nederlandse overheid ziet het als taak deze meer met elkaar in evenwicht te brengen en heeft vissers meerdere keren de gelegenheid geboden hun schepen aan te melden voor sanering. Deze saneringsmaatregelen hebben vooral gevolgen gehad voor de kottervisserij. Zo zijn bijvoorbeeld tussen 2000 en 2005 60 kotters, vooral platviskotters, uit de vaart genomen. Het deel van de Nederlandse vloot die behoort tot de grote zeevisserij omvat 15 grote diepvriestrawlers tot circa 145 meter lengte. Deze schepen worden door een rederij geëxploiteerd voor het vissen op pelagische soorten als haring, makreel, hor-smakreel en blauwe wijting in zowel Europese als Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse wateren. De Europese Commissie onderhandelt ook met Afrikaanse landen, waaronder Mauritanië, over de te vangen hoeveelheden vis in hun wateren.

Op de diepvriestrawlers vonden in 2005 560 bemanningsleden emplooi. Naast de kottervisserij en de grote zeevisserij kent Nederland ook nog een mosselcultuur en een oestervisserij. De twee laatstgenoemde sectoren omvatten circa 85 schepen waarop circa 250 mensen werk vinden.

Kenmerken van de Nederlandse vissersvloot, 2005			
	Aantal schepen 	Bemanning 	Opbrengst (x miljoen euro)
Kotters	342	1.470	245
Grote zeevisserij	15	560	137
Mosselcultuur	64	194	56
Overige kustvisserij	20	50	6
Totaal zee- en kustvisserij	441	2.274	444

Bron: LEI

Voedings- en genotmiddelenindustrie

De voedings- en genotmiddelenindustrie is de grootste bedrijfsklasse van de bedrijfstak industrie. De totale voedings- en genotmiddelenindustrie telt ongeveer 4.600 bedrijven. Zij bieden werkgelegenheid aan circa 153.000 personen, die in 2005 een omzet genereerden van bijna 55 miljard euro. Ruim driekwart van de omzet wordt echter behaald door bedrijven met 100 en meer werknemers, terwijl het aandeel in de werkgelegenheid ruim meer dan de helft bedraagt. In 2005 omvatte de voedings- en genotmiddelenindustrie 215 van dergelijke grote bedrijven, die in dat jaar een gezamenlijke omzet behaalden van ruim 42 miljard euro. De Nederlandse voedings- en genotmiddelenindustrie is sterk op het buitenland gericht. Bijna de helft van de omzet wordt dan ook in het buitenland gerealiseerd, waarvan driekwart in de EU-lidstaten.

De Nederlandse voedselverwerkende industrie bestaat uit een scala van bedrijven die zich op velerlei wijze bezighouden met de productie en afzet van voedings- en genotmiddelen. Veel bedrijven zijn onderdeel van een multinational. De grotere bedrijven zijn vooral leidend waar het investeringen in het buitenland betreft. De Nederlandse voedings- en genotmiddelenindustrie investeerde in 2005 voor 32 miljard euro in het buitenland, waarvan 18,7 miljard euro buiten de EU. Nederlandse voedingsmiddelenbedrijven investeerden in dat jaar vooral in de Verenigde Staten (6,5 miljard euro), Midden- en Zuid-Amerika (3,9 miljard euro) en Zwitserland (3,9 miljard euro). Binnen de EU vonden de meeste investeringen plaats in het Verenigd Koninkrijk (2,8 miljard euro) en België (2,6 miljard euro). Daarnaast investeerden buitenlandse ondernemingen in 2005 voor ruim 22 miljard euro in Nederlandse voedingsmiddelenbedrijven. Het betrof voor een groot deel ondernemingen uit de Verenigde Staten die in dat jaar voor 13,3 miljard euro in Nederland investeerden (De Nederlandsche Bank, 2006).

Kengetallen van de voedings- en genotmiddelenindustrie in Nederland, 2005

	Bedrijven met > 100 werknemers 	Aantal werknemers (x 1.000) 	Omzet (mln. euro)
Slachterijen en vleesverwerkende industrie	45	15,8	5.159
- Slachterijen (excl. pluimvee-)	15	4,8	2.665
- Pluimveeslachterijen	10	3,0	843
- Vleesverwerking	20	7,9	1.651
Visverwerkende industrie	5	*	*
Groente- en fruitverwerkende industrie	25	8,6	2.635
Oliën en vettenindustrie	5	2,1	4.714
Meelindustrie	5	3,1	1.456
Zuivelindustrie	10	10,4	5.212
Diervoederindustrie	15	4,8	2.800
Brood-, banket-, biscuitfabrieken e.d.	35	10,2	1.596
Cacao-, chocolade- en suikerwerk-industrie	10	5,1	3.070
Drankenindustrie	15	7,5	3.343
Overige voedings- en genotmiddelen-industrie	45	*	*
Totaal voedings- en genotmiddelen-industrie	215	86,2	41.721
Totale industrie	1.255	431,6	186.068
Aandeel (%) van V&G-industrie in totale industrie	17,1	20,0	22,4

Bron: CBS

* = geen data

Multinationale ondernemingen

Nederland huisvest meerdere grote multinationale ondernemingen, waarvan een aantal op diverse continenten actief is. Daar nemen zij met hun producten veelal vooraanstaande posities in al dan niet door samenwerking met partners over de grens. De tien grootste Nederlandse voedingsmiddelenconcerns behaalden in 2006 een wereldomzet van bijna 80 miljard euro.

Ranglijst van de 10 grootste voedingsmiddelenondernemingen en hun kenmerken, 2006			
	Wereldomzet (mln. euro)	Totaal aantal werknemers	Productgroep(en)
1. Unilever	39.672	206.000	Voedings- en genotmiddelen
2. Heineken	10.796	64.305	Bier
3. Sovion	6.285	14.000	Vlees
4. Friesland Foods	4.419	16.438	Zuivel
5. Campina	3.569	6.811	Zuivel
6. Nutreco	3.002	6.993	Diervoeders, pluimveevlees
7. CSM	2.618	8.458	Suiker, bakkerij-ingrediënten en melkzuur
8. Numico	1.988	14.000	Babyvoeding en klinische voeding
9. Wessanen	1.877	7.349	Natuurvoeding en snacks
10. Provimi	1.585	8.000	Diervoeders

Bron: Jaarverslagen en websites ondernemingen

Unilever behoort met het Zwitserse Nestlé tot de belangrijkste voedingsmiddelenproducenten in de wereld. Naast voedingsmiddelen produceert Unilever ook producten voor huishoudelijke en persoonlijke verzorging. In 2006 werd door deze multinational een totale wereldomzet behaald van bijna 40 miljard euro, waarvan ruim de helft (21 miljard euro) betrekking had op voedings- en genotmiddelen. Het concern is operationeel in circa 100 landen en heeft over de gehele wereld 179.000 werknemers in dienst, waarvan 44.000 in Europa, 45.000 in Noord- Zuid-Amerika en 90.000 in Azië en Afrika.

Heineken is met een geconsolideerd biervolume van 112 miljoen hectoliter in 2006 de belangrijkste brouwer in West-Europa en de op drie na grootste in de wereld. Het heeft 115 brouwerijen in meer dan 65 landen. Het bekleedt in veel van die landen een nummer één positie. In Nederland heeft Heineken een marktaandeel van 50%.

VION is een internationaal voedingsmiddelenconcern met productie- en verkoopvestigingen op alle continenten. De divisie Fresh Meat is het belangrijkste onderdeel van VION. Met een omzet van 6,4 miljard euro is het actief in de productie en verwerking van vers varkens-, rund- en lamsvlees. VION heeft door overnames in Nederland, Duitsland en China in relatief korte tijd haar omzet meer dan vertienvoudigd tot 7,4 miljard euro in 2006. Het behoort tot de top van vleesbedrijven in Europa en is de op twee na grootste varkensslachter in de wereld. VION diversificeerde zich in 2007 met een overname van een bedrijf met diepvriesgroente.

De coöperatieve zuivelconcerns Friesland Foods en Campina verwerken in Nederland circa 80% van de melkplas. Het zijn internationaal toonaangevende zuivelondernemingen, met activiteiten binnen en buiten Europa. Beide bedrijven staan in de top-10 van grootste zuivelondernemingen in Europa en in de top-20 van de grootste op hun terrein in de wereld.

Nutreco is actief op het gebied van hoofdzakelijk diervoeders. Het heeft 75 productievestigingen in 2 landen. Met een productie van 6,1 miljoen ton diervoeders op jaarbasis is Nutreco de nummer zes in de wereld met een aandeel van 1%. In deze sterk gefragmenteerde markt hebben de tien grootste aanbieders een aandeel van 13%.

Numico is een internationaal opererend voedingsmiddelenconcern dat zich richt op de productie en verkoop van babyvoeding en klinische voeding. Met haar sterke merken babyvoeding is Numico in Europa en in veel landen daarbuiten marktleider. Met klinische voeding neemt het in nagenoeg alle landen in Europa een sterke marktpositie in. Numico staat op de nominatie overgenomen te worden door het Franse Danone.

CSM is een internationaal opererende onderneming actief op het gebied van de ontwikkeling, productie, verkoop en distributie van bakkerij-ingrediënten en bakkerij-producten, melkzuur en melkzuurderivaten. De onderneming is wereldmarktleider op het gebied van melkzuur- en melkzuurderivaten. Op het gebied van bakkerij-ingrediënten en -producten heeft CSM in Europa een nummer één marktpositie en in Noord-Amerika is het de op één na grootste aanbieder.

Groothandel en agrologistiek

Nederland heeft van oudsher door zijn ligging voor import van overzee en export naar het Europese achterland, een coördinerende functie opgebouwd in de handelsstromen van landbouwproducten en voedingsmiddelen. Zo is Rotterdam bijvoorbeeld de grootste invoerhaven voor groente, fruit en plantaardige oliën in de EU en is Amsterdam het internationale centrum van de handel in cacao bonen. De haven van Amsterdam is de belangrijkste aanvoer- en opslaghaven van cacao bonen in de wereld. Ongeveer 60% van de wereldvoorraad aan cacao bonen ligt opgeslagen in pakhuisen in en rond Amsterdam. Met een aandeel van circa 14% is Nederland bovendien wereldmarktleider in de verwerking van cacao bonen.

Tegelijkertijd hebben land- en tuinbouw en voedingsmiddelenindustrie (agrosector) in eigen land zich sterk ontwikkeld. Door die combinatie van handel en eigen productie heeft de Nederlandse groothandel in agroproducten zich sterk kunnen ontplooiën.

Kengetallen van de groothandel in agroproducten, 2005			
	Aantal bedrijven 	Werkzame personen 	Omzet (x miljoen euro)
Groothandel in landbouwproducten en levende dieren	4.880	37.500	22.050
<i>Waarvan:</i>			
- Granen, zaden, veevoer	1.190	10.000	9.900
- Bloemen en planten	2.370	22.000	8.238
- Dieren, huiden, leder, ruwe tabak	1.370	4.100	4.139
Groothandel in voedings- en genotmiddelen	6.580	78.500	48.246
<i>Waarvan:</i>			
- Aardappelen, groenten, fruit	1.100	15.300	10.569
- Voedingsmiddelen, algemeen assortiment	1.215	18.700	13.193
- Overige voedings- en genotmiddelen	4.375	44.500	29.933

Bron: CBS

In 2005 bood de groothandel in agroproducten aan bijna 117.000 mensen werk. De 11.610 groothandelsbedrijven genereerden in dat jaar een omzet van ruim 74 miljard euro, waarvan een derde werd behaald in het buitenland.

De groothandel kon zich mede ontwikkelen door een efficiënte transportsector en een adequate fysieke infrastructuur met zeehavens, luchthavens, binnenwateren en wegen. Het overgrote deel van de agroproducten - van bijvoorbeeld veevoederfabriek naar boerderij, van boerderij/tuinderij naar veiling, handel of verwerker en daarvandaan naar afnemers in binnen- en buitenland - wordt over de weg vervoerd. Zo vervoert één op de drie vrachtauto's agroproducten.

De binnenvaart verzorgt een deel van de aanvoer van grondstoffen en halffabrikaten naar fabrieken en in sommige gevallen ook de afvoer van eindproducten. Met de forse toename van het wegverkeer zijn er diverse knelpunten in de bereikbaarheid van productie-, distributie- en detailhandelslocaties. Bedrijfsleven en overheid entameren al dan niet gezamenlijk initiatieven om knelpunten weg te nemen, bijvoorbeeld door bevordering van intermodaal vervoer en verdere clustering van productie- en distributieactiviteiten.

Detailhandel en horeca (foodservice)

De Nederlandse consument besteedde in 2005 13,8% van zijn inkomen aan voedings- en genotmiddelen. De uitgaven aan voedings- en genotmiddelen hadden in dat jaar een omvang van bijna 34 miljard euro. Het merendeel, ruim 24 miljard euro, wordt besteed in de bijna 5.700 supermarkten die Nederland rijk is. Ongeveer 80% van de bestedingen aan voedingsmiddelen en meer dan 65% van de bestedingen aan genotmiddelen, waaronder dranken en tabak, worden gedaan in de supermarkten. Hiermee is de supermarkt voor de Nederlandse consument het aankoopkanaal bij uitstek voor zijn dagelijkse boodschappen.

Kengetallen van de detailhandel in voedings- en genotmiddelen in Nederland, 2005			
	Aantal winkels 	Aantal werknemers 	omzet (mln. euro)
Supermarkten	5.664	94.529	24.300
Speciaalzaken:			
- Groentezaken	1.384	2.467	479
- Slagerijen	2.701	8.055	1.200
- Poeliers	221	314	79
- Viswinkels	585	1.180	196
- Snoep- en chocolateriezaken	580	1.000	72
- Slijterijen	2.270	2.375	950
- Tabaks- en gemakzaken	1.150	1.594	733
- Kaashandel	441	942	162
- Brood- en banketzaken	4.267	*	*
- Natuurvoedingswinkels en Reformzaken	410	842	165

Bron: Hoofdbedrijfschap Detailhandel (2007)

* = geen data

De supermarkten zijn grotendeels in handen van een relatief klein aantal supermarktketens. Albert Heijn is in Nederland de grootste supermarktformule met een marktaandeel van circa 27,5%. Het bezit ongeveer 740 winkels die in 2006 een omzet behaalden van 6,5 miljard euro. Albert Heijn is eigendom van Ahold, de op drie na grootste supermarktketen in de wereld. Groothandel Schuitema, dat de winkelformule C1000 exploiteert, heeft een marktaandeel van bijna 16% en Laurus met de formule Super de Boer circa 8%. De van oorsprong Duitse discounter Aldi heeft in Nederland een marktaandeel van ongeveer 10%.

Nederlandse consumenten besteden jaarlijks een aanzienlijk bedrag in de horeca, zoals hotels, restaurants, cafetaria's, snackbars, cafés, kantines en catering. In 2005 ging het om een bedrag van ruim 14,5 miljard euro. De horeca telt 36.635 bedrijven, die werkgelegenheid bieden aan 214.600 personen. Met 10.345 bedrijven zijn cafés het grootst in aantal, gevolgd door restaurants met 10.060 bedrijven. De cafés behaalden in 2005 een omzet van 2,5 miljard euro en de restaurants 3,8 miljard euro. De omzet in de horeca zal naar verwachting toenemen, onder andere door het aantrekken van de zakelijke markt en het toenemen van het consumentenvertrouwen. Van invloed is ook het aantal eenpersoonshuishoudens, dat verder zal stijgen, evenals het aantal werkende vrouwen. Daarnaast groeit het aantal 55-plussers, terwijl anderzijds er een toenemende groep mensen is die over minder vrije tijd beschikt. Dit gegeven, en het feit dat mensen steeds mobieler worden, heeft een gunstig effect op de consumptie in de horeca.

Biologisch

In 2006 kocht de Nederlandse consument voor ruim 460 miljoen euro aan biologische producten, bijna 10% meer dan in 2005. Voor de versgroepen, waaronder aardappelen, groenten, zuivel en fruit, bedraagt het aandeel biologische producten in de totale consumptieve bestedingen aan voedingsmiddelen bijna 3%. Voor totaal biologische producten, dus inclusief kruidenierswaren, komt dit uit op circa 2%. De supermarkten en de speciaalzaken (natuurvoedingswinkels, reformwinkels en biologische slagerijen), hebben ieder een aandeel van circa 43% in de verkopen van biologische producten en het cateringkanaal ongeveer 4%. Via boerderijwinkels, boerenmarkten, abonnementensystemen, horeca en webwinkels wordt 10% van het aanbod van biologische producten verkocht. Vooral de verkoop via webwinkels groeit de laatste jaren sterk.

4 Onderzoek en onderwijs

De agrosector is van wezenlijke betekenis voor de Nederlandse economie en cultuur. Kennis was en is daarbij steeds een van de middelen om de noodzakelijke vernieuwing binnen de sector te stimuleren. Om de Nederlandse agrosector ook in de toekomst succesvol en concurrerend te laten opereren is een adequate kennisinfrastructuur ontwikkeld, die continu wordt vernieuwd. Het centrum van de kennisontwikkeling is Wageningen Universiteit en Researchcentrum, kortweg Wageningen UR. Hier vindt het leeuwendeel van het fundamenteel en toegepast onderzoek plaats. In Wageningen is ook het Top Institute Food and Nutrition (TIFN) gevestigd, een publiek-private samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven.

Een aantal agrofoodbedrijven heeft zijn onderzoeksactiviteiten rondom Wageningen geconcentreerd. Maar er vindt ook buiten Wageningen onderzoek en onderwijs plaats, dat relevant is voor de agrosector. Bijvoorbeeld op de Universiteit Maastricht (het Nutrition and Toxicology Research Institute Maastricht), de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Leiden, de Erasmus Universiteit Rotterdam (consumentenwetenschappen) en de Technische Universiteiten van Eindhoven en Delft. Andere onderzoeksinstellingen op het gebied van voeding en agrosector zijn onder andere TNO Kwaliteit van Leven in Zeist, RIVM in Bilthoven en NIZO Food Research in Ede.

< Het nieuwe Forum gebouw, Universiteit Wageningen

Voor de komende jaren wordt een ontwikkeling verwacht naar meer innovatieve voedselproducten, zoals functional foods (voedingsmiddelen met toegevoegde, gezondheidsbevorderende waarde). Nederland heeft een goede kennisinfrastructuur op gebied van functionele voeding en nutraceuticals. Een voorbeeld is het TIFN, dat deel uitmaakt van nationale en internationale netwerken, zoals het Kluyver Centre for Genomics of Industrial Fermentation en het Innovative Cluster Nutrigenomics.

Daarnaast blijft de problematiek van markttoegang van ontwikkelingslanden naar de Europese Unie onderwerp van het onderzoek.

Wageningen UR is sterk internationaal georiënteerd. De studenten van Wageningen Universiteit en Hogeschool Van Hall Larenstein (Van Hall Larenstein College of Higher Education) komen uit meer dan 100 landen. Een spilfunctie in de internationale activiteiten van Wageningen UR wordt vervuld door Wageningen International. Het fungeert als een wereldwijd front office voor vragen met betrekking tot het onderwijs en onderzoek van Wageningen UR en biedt zelf cursussen en onderzoek op maat, met name via het Capacity Development and Institutional Change Programme (CD&IC).

**Raad van Toezicht
Raad van Bestuur**

Agrotechnology & Food Sciences Group	Animal Science Group	Environment Sciences Group	Plant Sciences Group	Social Sciences Group	Hogeschool Van Hall Larenstein	Wageningen International
Agrotechnologie & Voedingswetenschappen	Dierwetenschappen	Omgevingswetenschappen	Plantenwetenschap	Maatschappijwetenschappen	Van Hall Larenstein	Wageningen Business School
WAGENINGEN UNIVERSITEIT						Wageningen Business Generator
GESPECIALISEERDE ONDERZOEKINSTITUTEN						Wettelijke onderzoekstaken (WOT)
Restaurant van de Toekomst	Infectieziekten	Alterra	Plant Research International	LEI		CIDC-Lelystad
Food Technology Centre	Veehouderij Producten		Praktijkonderzoek Plant en Omgeving			RIKILT
Quality in chains						4 wettelijke onderzoeksprogramma's
Biobased products						

5 Overheidsbeleid

In de toekomstvisie *'Kiezen voor landbouw'* benadrukt de Nederlandse overheid dat zij vertrouwen heeft in de toekomst van de agrosector en dat ondernemerschap hierin de bepalende factor is. De Nederlandse overheid heeft een agrosector voor ogen die een belangrijke drager is van de economie en van de leefbaarheid van het platteland. Duurzame ontwikkeling is richtsnoer bij het te voeren beleid, waarbij voortdurend moet worden gezocht naar een goede balans tussen de drie dimensies van het begrip maatschappelijk verantwoord ondernemen: people, planet en profit. Het ministerie van LNV heeft op zijn beleidsterreinen te maken met ingrijpende maatschappelijke veranderingen. Voorbeelden daarvan zijn de toegenomen aandacht voor voedsel en voedselveiligheid, milieu- en welzijnsproblemen, het gebruik van de groene ruimte en de gewijzigde opvattingen over de rol en betekenis van de landbouw in de samenleving. Deze ontwikkelingen leiden in verschillende sectoren en ketens (de intensieve veehouderij, de glastuinbouw en de melkveehouderij) tot soms ingrijpende aanpassingen. De overheid stimuleert de benodigde veranderingen, maar vraagt sectoren om zelf hun verantwoordelijkheid te nemen.

*< Het Binnenhof, waar het Nederlandse
regeringscentrum gevestigd is*

Speerpunten voor het overheidsbeleid voor de agrosector

Vitale, duurzame land- en tuinbouw: een agrosector die voldoet aan maatschappelijke randvoorwaarden en eisen, een gevarieerd en divers karakter heeft, meerdere functies vervult, daardoor bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van ons land en internationaal concurrerend is;

Voedselkwaliteit: voedsel dat goed, gezond en veilig is, waarvan de kwaliteit gegarandeerd is, dat tegemoetkomt aan de uiteenlopende eisen van de consument en het resultaat is van goed functionerende ketens van bedrijven. Twee belangrijke speerpunten zijn (1) vergroten van transparantie in de internationale (voedsel)ketens en (2) innovatie stimuleren met betrekking tot voedselkwaliteit;

Kennis en innovatie: ontwikkeling van een kennisinfrastructuur die bijdraagt aan het benutten van kansen, o.a. via innovaties. De overheid heeft daartoe bijvoorbeeld een Innovatieplatform ingesteld en extra middelen voor kennis en innovatie ter beschikking gesteld;

Oog voor de internationale context: op orde brengen van randvoorwaarden voor internationale handel, versterken van kennis- en innovatievermogen, terugdringen van informele transactiekosten en bevorderen van duurzame ontwikkeling. Nederland ondersteunt de liberalisering van de wereldhandel en de hervorming van het EU-landbouwbeleid;

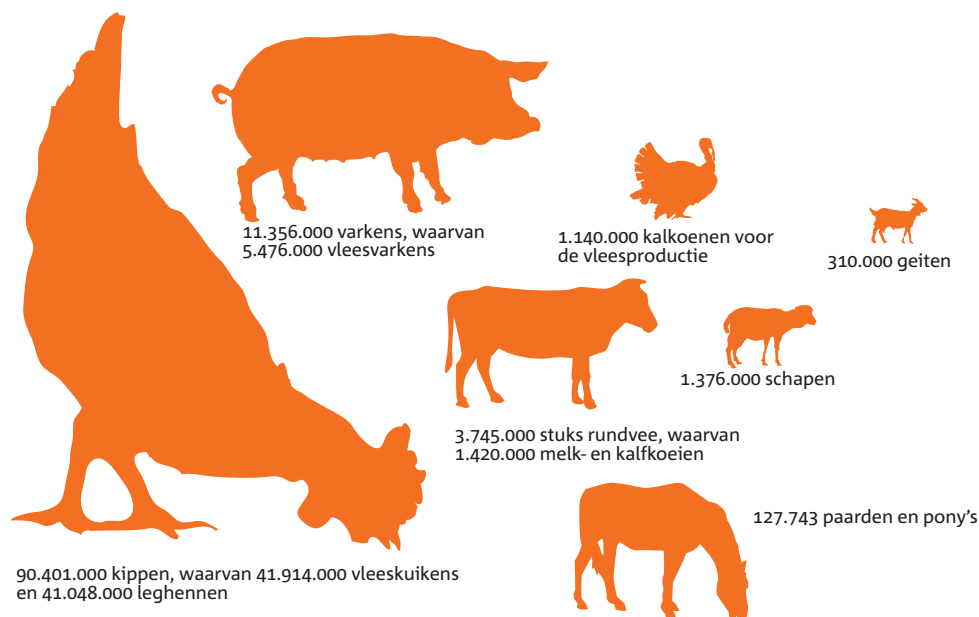
Agrospecifiek ondernemersklimaat: de overheidsinzet voor minder regels, oplossen van knelpunten en eenvoudiger beleid zal zijn uitwerking krijgen in harmoniseren van normen en eisen, verbeteren van logistieke processen bij in- en uitvoer, het één loket-principe en het oplossen van agrologistieke knelpunten.

6 Meer interessante feiten over Nederland

- Minder dan 3,5% van de Nederlandse beroepsbevolking is werkzaam in de landbouw
- Een kwart van Nederland ligt onder de zeespiegel
- Nederland beslaat 0,008% van het totale wereldoppervlak
- Nederland is één van de stichters van de EU en één van de motoren achter het formuleren van een Europees voedselveiligheidsbeleid
- Nederland behoort tot de top drie van grootste exporteurs van landbouwproducten
- Nederland is het internationaal handelscentrum voor sierteelt
- In 1887 werd in Nederland de eerste tuinbouwveiling ter wereld geopend
- Nederland is de grootste leverancier van aardappelen en aardappelproducten op de Europese markt
- In 2006 bedroeg de gemiddelde melkproductie van een Zwartbont koe 8.618 kilo, met 4,32% vet en 3,45% eiwit
- In 2006 bestond de Nederlandse veestapel uit:

Websites

Overheden

Centraal Bureau voor de Statistiek	www.cbs.nl
De Nederlandsche Bank	www.dnb.nl
Europese Unie	www.europa.eu.int
Ministerie van Buitenlandse Zaken	www.minbuza.nl
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	www.minlnv.nl

Onderzoek

A&F	www.agrotechnologyandfood.wur.nl/nl
Erasmus Universiteit Rotterdam	www.eur.nl
Innovative Cluster Nutrigenomics	www.genomics.nl
Landbouw-Economisch Instituut (LEI)	www.lei.nl
Nutrition and Toxicology Research Institute Maastricht (NUTRIM)	www.nutrim.unimaas.nl
Kluyver Centre for Genomics of Industrial Fermentation	www.kluyvercentre.nl
NIZO Food Research	www.nizo.com
Rijksuniversiteit Groningen	www.rug.nl
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	www.rivm.nl
RIKILT – Institute of Food Safety	www.rikilt.wageningen-ur.nl
Technische Universiteit Delft	www.tudelft.nl
Technische Universiteit Eindhoven	www.tue.nl
TNO-voeding	www.tno.nl
Universiteit Leiden	www.leidenuniv.nl
Voedsel- en Waren Autoriteit	www.vwa.nl
Wageningen Centre for Foods Sciences	www.wcfs.nl
Wageningen - UR	www.wageningen-ur.nl

Collectief bedrijfsleven

Hoofdproductschap Akkerbouw

www.hpa.nl

Productschap Dranken

www.productschapdranken.nl

Productschap Margarine, Vetten en Oliën

www.mvo.nl

Productschappen Vee, Vlees en Eieren

www.pve.nl

Productschap Tuinbouw

www.tuinbouw.nl

Productschap Vis

www.pvis.nl

Productschap Zuivel

www.prodzuivel.nl

Promotie

Agency for International Business and
Cooperation (EVD)

www.hollandtrade.com

Agriculturefromholland

www.agriculturefromholland.com

Biologica

www.biologica.nl

Centre for the Promotion of Imports from
developing countries (CBI)

www.cbi.nl

FoodfromHolland

www.foodfromholland.nl

Internationaal Bloembollencentrum

www.bloembollencentrum.nl

Netherlands Foreign Investment Agency

www.nfia.nl

Plantum NL

www.plantum.nl

Port of Rotterdam

www.portofrotterdam.com

Colofon

- Uitgave** Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
- Redactie** Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit
Directie Industrie en Handel
- Tekst** Landbouw-Economisch Instituut (LEI)
- Vormgeving** Trossen Los^o grafische communicatie
- Fotografie** Benelux Press (p 6)
Henk de Graaf (p 12)
Janssen & De Kievith (p 21, p 44)
Rob Koelstra / *Wageningen-UR* (p 36)
- Omslag** Schuttelaar & Partners
- Druk** Giethoorn ten Brink
- Productie** IFZ Bedrijfsuitgeverij

Meer Informatie?

Infotiek, tel, (070) 378 4062

Internet: www.minlnv.nl/international

Januari 2008

**landbouw, natuur en
voedselkwaliteit**